

SOMISKA NOSKAŅA – FENOMENS VAI FAKTS? DAŽI ASPEKTI EINOJUHANI RAUTAVĀRAS MŪZIKĀ UN ESTĒTIKĀ

Mārtins Knusts

Kādā 1994. gada intervijā komponists un augstskolas pedagogs Einojuhani Rautavāra (dz. 1928) atzina, ka, viņaprāt, mūzikā nevar izpausties *ziemeļnieciska* noskaņa, taču *somiska* noskaņa gan. Šis apgalvojums, ņemot vērā paša Rautavāras plašo redzesloku mūzikas zinātnes un mūzikas vēstures jomā, kā arī viņa spēcīgo ietekmi uz 20.–21. gadsimta Somijas mūzikas dzīvi (Rautavāras kompozīcijas skolnieku vidū bijuši Kalevi Aho, dz. 1949, un Esa Peka Salonens, dz. 1958), ļauj formulēt vairākas nostādnes. Pirmkārt, tādējādi ir postulēta īpaša, ar dzirdi (iespējams, intuitīvi) uztverama mūzikas tradīcija, kas atspoguļo nācijas identitāti un ļauj to atšķirt no citām nācijām. Otrkārt, atzīts, ka šāda tradīcija var izpausties arī komponista veidotajā skaņu materiālā. Treškārt, šajā izteikumā, iespējams, saskatāma arī zināma ironija, jo Rautavāra, piemēram, enerģiski noliedz somu nacionālā komponista Žana Sibēliusa iespaidu uz savu daiļradi. Īsiem vārdiem, galvenais jautājums ir šāds: vai *somiska* noskaņa ir tikai klausītāja uztveres fenomens, vai arī to patiešām iespējams konstatēt mūzikas analīzes gaitā? Meklējot atbildi uz šo jautājumu, izvērtēti Rautavāras daudzie raksti, piemēram, viņa autobiogrāfija *Omakuvaa* (1986). Tie ļauj skaidrāk izprast un diferencēt domas, kas paustas viņa izteikumos par *somisku* noskaņu. Visbeidzot, izpētes vērts ir jautājums, vai arī citu Ziemeļeiropas un Baltijas zemju mūzikā saklausāma kāda īpaša nacionālā noskaņa, respektīvi, vai iespējams tādu postulēt.

234

IDENTITĀTES DINAMIKA KRIEVU INSTRUMENTĀLAJĀ TAUTAS MŪZIKAS KULTŪRĀ

Ulrihs Morgenšterns

Identitātes jautājums krievu tradicionālajā kultūrā un tautas mūzikas diskursā parādās ļoti dažādos veidos un dažādos līmeņos. Jēdziens *krieviskums* visvairāk ir saistīts ar dažādiem folklorisma virzieniem (nacionālais romantisms, padomju stils, nacionālisms). Kamēr nacionālās kultūras ideja vispārēju akceptu ieguva tikai Staļina nacionālboļševisma periodā, lauku vidē reģionālās un lokālās identitātes sakņojas daudz dziļāk. Šīs identitātes mēdz būt cieši saistītas ar etnomuzikālajām robežām, it īpaši ar instrumentālo melodiju noteiktiem ģeogrāfiskajiem areāliem. Tomēr melodiju nosaukumu diahronā analīze rāda, ka toponīmijas un etnonīmijas terminoloģijai ir relatīvi vēla izcelsme. Repertuārs tradicionāli daudz biežāk veidots pēc funkcionālajiem un strukturālajiem kritērijiem. Vēlino terminoloģiju var skaidrot ar iedzīvotāju paaugstināto mobilitāti, kā arī lokalitātes pieaugošo prestižu pēdējās desmitgadēs.

Instrumentālā kultūra ir jo cieši saistīta ar personisko identitāti. Tā kā krievu instrumentālā tautas mūzika ir lielā mērā solistiska un profesionālisms nav vispārējs, tad balalaikas vai akordeona spēlēšana un iezīmīga, prasmīga individuālā stila izkopšana bija veids, kā celt personisko prestižu – it īpaši, taču ne tikai, ievērojamai ciema kopienas jauno vīriešu daļai.

EKUMENISKAS MŪZIKAS NACIONĀLĀ DVĒSELE LAIKMETU GRIEŽOS...

Kalliopi Stiga

Eva Marija fon Ādama-Šmidmeiere

1849. gadā Rihards Vāgners savā darbā *Die Kunst und die Revolution* (*Māksla un revolūcija*) rakstīja:

Ja grieķu mākslasdarbi parāda skaistās, daiļās tautas garu, tad nākotnes mākslasdarbiem jāparāda brīvas cilvēces gars, kas ir ārpus nacionālas piederības: tautisks raksturs var būt iekļauts tikai kā ornaments, kā valdzinājums, ko izraisa individuāla dažādība, un nevis kā traucēklis.

Gandrīz 160 gadus vēlāk, mūsu globalizācijas ēras laikā, kad jebkāda nacionālā māksla ir apdraudēta un jebkuru nacionālā elementa spilgtāku izpausmi nomāc cilvēces kultūras homogenizācijas plūsma, Vāgnera ierosinājums ir jāpārskata...

- Kādas mūsdienās ir attiecības starp skaņdarbu un nacionālo piederību?
- Kādam ir jābūt mūsdienu komponista lomai? Vai viņam jāsaglabā nacionālās kultūras raksturīgākie elementi, iekļaujot tos savos skaņdarbos, sekojot tādu 19. gadsimta komponistu paraugiem kā Vāgners, Šūmanis, Čaikovskis u. c., arī dažādu Eiropas nacionālo skolu pārstāvjiem kā Grīgs, Sibēliuss, Kalomoiris u. c., vai, gluži otrādi, viņam jābūt *à la mode* un jārada mūzika, kas apmierinās katra gaumi?

Raksta mērķis ir, pirmkārt, izpētīt skaņdarba un nacionālās identitātes attiecības 19. un 20. gadsimtā; salīdzināt skaņdarbu un literāro tekstu, aplūkojot šī laikmeta komponistu – Vāgnera, Šūmaņa, Kalomoira, Teodoraka – mūziku. Otrkārt, definēti mūzikas elementi, kas pārveido *nacionālo dvēseli* ekumeniskajā. Noslēgumā atspoguļots, kādā veidā nacionālās piederības ideja traktēta mūsdienās, kā piemērus aplūkojot grieķu un vācu laikmetīgo komponistu darbus.